

ناحیه گردشگری کرکس

موزه چشم اندازهای جاذب گردشگری

سید هدایت الله نوری

دکترای جغرافیا و عضو هیئت علمی دانشگاه اصفهان

لیلا سلطانی

کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه ریزی شهری

گردشگری کشور دانست. اما در خارج از این شهر، و در داخل محدوده جغرافیایی استان اصفهان، نیز جاذبه های بی نظیر گردشگری وجود دارد که می تواند استان اصفهان را در رهیافتی نو در توسعه استان، قطب گردشگری کشور معرفی کند.

منطقه وسیع شرق استان اصفهان عموماً جاذبه های گردشگری بسیار متنوعی دارد اما در این میان، منطقه کاشان، آران و بیدگل و ناحیه مجاور آن یعنی شهرستان نطنز وضعیت فوق العاده ای برای جذب گردشگران داخلی و خارجی با سلايق متفاوت دارد. این ناحیه از زمان ورود اولین جهانگردان خارجی به ایران تا کنون همواره جاذب ترین نواحی جذب این گردشگران بوده است. در داخل نیز هر ایرانی که فقط یک بار به گوشه ای از این منطقه سفر کرده باشد، بی تردید خاطره آن، همواره برای او به یادگار خواهد ماند. منطقه ای که با ویژگی ها و جاذبه های منحصر بفرد خود، هر ساله گردشگران بسیار را در فصول مختلف سال با علایق و سلايق متفاوت بسوی

خود می خواند و این، به ویژه در سالهای اخیر بصورت آشکار رو بتزاید بوده است. این منطقه کوچک ولی سرشار از

مقدمه

گردشگری در ایران، چه به لحاظ گردشگری داخلی و چه از نظر گردشگری جهانی، می تواند یکی از بخشهای فعال و جذاب اقتصاد کشور باشد. اما چرا کشور ما از نظر اقتصاد گردشگری، در جایگاه بایسته خود قرار ندارد؟ این وضعیت طبعاً از علل و عوامل گوناگونی ناشی است که می تواند موضوع مطالعه شاخه های متفاوت علمی مرتبط با بحث گردشگری باشد. در این میان، بنظر می رسد یکی از عوامل اساسی و مهم، عدم معرفی جاذبه های گردشگری کشور بصورت بایسته باشد.

در سراسر ایران جاذبه های گردشگری بسیاری وجود دارد که می تواند محل توجه و استقبال گردشگران داخلی و خارجی قرار گیرد. بخش بزرگی از این جاذبه ها، ناشناخته مانده یا به طور اصولی معرفی نشده است. این نوشتار بر اساس پیش فرض بالا، منطقه گردشگری منحصر بفرد و آشنا در مرکز ایران یعنی ناحیه کوهستانی کرکس و حوالی آن را بررسی و معرفی می کند.

در جغرافیای گردشگری ایران، شهر اصفهان نقش و جایگاه منحصر به فردی دارد و می توان این شهر را قطب

آثار و جاذبه‌های دیدنی، در عین حال که به لحاظ اقتصادی بالاترین توان و استعداد را برای توسعه گردشگری دارد، می‌تواند تأثیری بارز در نمایش و معرفی تاریخ و تمدن پر افتخار کشورمان به مردم کشور و جهانیان داشته باشد.

در نوشتار حاضر، این ناحیه جغرافیایی را با نام "ناحیه گردشگری کرکس" به عنوان یک ناحیه واحد گردشگری معرفی و پیشنهاد کرده‌ایم. "ناحیه گردشگری کرکس" می‌تواند پدیده‌های متنوع و دیدنی پراکنده در منطقه را در مجموعه‌ای کارآمد، هماهنگ و هدف‌دار، با یک چارچوب واحد و همگن فضایی (ناحیه‌ای در قالب یک قطب بزرگ گردشگری کشور) سامان بخشد.

قبل از صحبت درباره جاذبه‌های گردشگری منطقه، لازم است برخی مفاهیم اساسی موضوع را هر چند خیلی کوتاه مورد بحث قرار دهیم.

ناحیه

واژه ناحیه، مفهومی است کاربردی از فضا در مطالعات

کاربردی و برنامه‌ریزی‌های مکان - فضایی. شکویی در تعریف ناحیه می‌نویسد: «هرگاه بخشی از سیاره زمین دارای چنان چهره‌ای باشد که به وسیله عامل یا عواملی به درجه‌ای از وحدت و هماهنگی برسد که با بخش‌های مجاور خود اختلاف داشته باشد، "ناحیه" خوانده می‌شود و به عبارت ساده‌تر، وحدت‌یابی اساس هر ناحیه جغرافیایی است» (شکویی، ۱۳۵۳، ص ۶۵). در مجموع می‌توان گفت: «ناحیه عبارت است از فضا یا محیط جغرافیایی که از طریق مرزبندی مشخصی که براساس همگنی در حداقل یکی از سه معیار: یک دست بودن (همگنی در ساختار)، یک سو بودن (همگنی در عملکرد) و یک هدف داشتن (همگنی در کارکرد) ایجاد شده، هویت و ویژگی مستقل و منحصر به خود یافته است» (نوری، ۱۳۷۹، ص ۴). در اینجا بزرگترین همگنی و عامل هویت ناحیه‌ای، گردشگری بودن ناحیه است که البته این نیز از همگنی‌های متعدد در داخل آن متأثر شده است. ویژگی‌های همگنی ناحیه، به‌ویژه وجه مشترک ناحیه در جاذبه‌های گردشگری متنوع آن، در عین اینکه در ابعاد متفاوت، به‌ویژه

در چشم‌اندازهای طبیعی، تفاوت‌های چشمگیر و وجوه اختلاف دارد. وضعیت بسیار مناسب فضایی-ناحیه‌ای برای تشکیل یک ناحیه گردشگری سراسر سرشار از پدیده‌های دیدنی، ایجاد کرده است.

چشم‌انداز

چشم‌انداز در مفاهیم بسیار متفاوت بکار می‌رود، اما در این نوشتار بیشتر مفهوم جغرافیایی چشم‌انداز در نظر است. مفهوم علمی این واژه تاحدی پیچیده است، اما برای درک و تصور نسبتاً روشن مفهوم چشم‌انداز که در این نوشتار، مورد نظر است در سطور آینده سعی شده است تا این مفهوم حتی الامکان روشن‌تر بیان شود.

چشم‌انداز در واقع نوعی یا تصویری و به عبارتی، تلقی خاص از فضای جغرافیایی است. چشم‌انداز بخش ملموس فضای جغرافیایی است که به جهت همگنی عوامل و عناصر آشکار طبیعی یا انسانی تشکیل دهنده آن یا به جهت چگونگی ترکیب و تعامل این عناصر یا مجموعه تمامی این عوامل، منظر معینی از فضای جغرافیایی، که از مناظر مجاور خود ممتاز است، ایجاد می‌کند. به عبارت دیگر، چشم‌انداز نوعی فضای جغرافیایی است که کلیت آن در یک منظر دیدنی است.

چشم‌انداز جغرافیایی، به دو نوع چشم‌انداز طبیعی و چشم‌انداز فرهنگی (انسانی) تقسیم می‌شود. اما بستگی به نوع عناصر تشکیل دهنده آن، یا از منظر بیننده، می‌تواند تحت عناوین مختلف نامیده شود:

چشم‌اندازهای طبیعی، هنگامی است که محیط طبیعی را انسان متحول نکرده و در واقع، چشم‌انداز به اعتبار ویژگیهای مشترک و همگنی طبیعی اش هویت یافته است. چشم‌انداز فرهنگی، به هر منظر جغرافیایی که با مداخله انسان در محیط همگنی هویت خاصی یافته است و به عبارت دیگر، به هر منظر دست ساخت انسان گفته می‌شود.

گردشگری و انواع آن در ناحیه گردشگری کرکس

گردشگری از جنبه‌های مهم زندگی انسان امروز است که یک نیاز اساسی یا یک ضرورت انکارناپذیر تلقی می‌شود. گردشگری در قرون متمادی تمدن بشری در توسعه علم،

هنر و فرهنگ بشری تأثیری مهم داشته است. در چند قرن اخیر، پس از تغییر شیوه زندگی بشر، گردشگری تحول شگرف یافته و تأثیری بسیار مهم‌تر از گذشته در ابعاد مختلف حیات و حتی نگاه بشر به چشم‌اندازهای مختلف سراسر زمین داشته است و هر روز گسترده‌تر و عمیق‌تر با زندگی روزمره انسان آمیخته شده است.

گردشگری را از جنبه‌های مختلف طبقه‌بندی می‌کنند. برخی از تقسیمات معمول گردشگری که در منابع گردشگری بیشتر توجه شده است (مجلات. صلاح‌الدین. ۱۳۸۰. صص ۵۱۶). عبارتند از:

گردشگری از نظر انگیزه

گردشگری از نظر نوع مسافرت:

گردشگری از نظر محدوده جغرافیایی:

گردشگری از نظر جاذبه گردشگری.

واژ این دست موارد دیگر را می‌توان نام برد.

در نوشتار حاضر جاذبه‌های گردشگری را بر اساس چشم‌انداز، و به عبارت ساده‌تر از منظر دید گردشگر، طبقه‌بندی کرده‌ایم. با این تقسیم بندی، از سویی، هر عامل یا پدیده‌ای که به صورتی برای گردشگر جاذبه داشته باشد شایسته توجه و بررسی است و از سویی دیگر گردشگری توجه به ویژگی‌ها، انگیزه‌ها و امکاناتش در نظر گرفته می‌شود. بنابراین، چشم‌اندازهای جاذب گردشگری ضمن اینکه در گونه‌های متفاوت طبقه‌بندی می‌شوند؛ هر کدام، خود، جاذبه و کارکردهای خاص خود را داشته‌اند و در طبقه‌بندی‌های متفاوت گردشگری، نقش و جایگاه خود را پیدا می‌کنند.

چشم‌اندازهای طبیعی، اکوتوریسم را پدید می‌آورد که برخی جاذبه‌های آن عبارتند از: مناظر زیبا، آب و هوای مطبوع، کرانه رودخانه‌ها و دریاها، جنگل‌ها، کوه‌ها، چشمه‌های آب معدنی، پوشش گیاهی و حیات وحش، کویر، اعماق دریاها و مواردی از این دست. این حیطه، انواع گردشگری چون اکوتوریسم، شکار، گردشگری ورزشی، فتوسفری، و سفرهای علمی را پدید می‌آورد و گردشگران را با انگیزه‌های متفاوت لذت بردن از طبیعت، تفریح و تفرج، پزشکی، شکار، تحقیق و پژوهش و... در برمی‌گیرد. در قلمرو چشم‌انداز فرهنگ، تنوع چشم‌اندازها نامحدود

نقشه محدوده پیشنهادی ناحیه گردشگری کرکس را نمایش می‌دهد. بدیهی است که این محدوده یک مرز فرضی - پیشنهادی است و بایستی از طریق پژوهش و سیاستگذارهای استانی دقیق‌تر شود.

چشم‌انداز عمومی ناحیه گردشگری کرکس

در محدوده جغرافیایی کوچکی (از دامنه‌های غربی رشته کوه‌های زیبا و سرسبز کرکس به طرف شرق تا پایکوه شرقی آن)، جایی که چشم‌اندازهای جذاب کوهستان و کویر به طرز عجیبی در هم گره خورده است، و در منطقه‌ای نسبتاً وسیع، با تلفیق زیبا و دلنشین تضادها مواجه هستیم که به یکباره به صورت چشم‌اندازهایی بدیع و متنوع جلوه می‌کنند. تنوع طبیعی و اقلیمی حاکم بر منطقه و همنشینی دو اقلیم متفاوت، چشم‌اندازهای انسانی منطقه را نیز متنوع و گوناگون ساخته است. مجموعه این خصایص «ناحیه گردشگری کرکس» را به موزه‌ای متنوع از جاذبه‌های گوناگون طبیعی، انسانی مبدل کرده است.

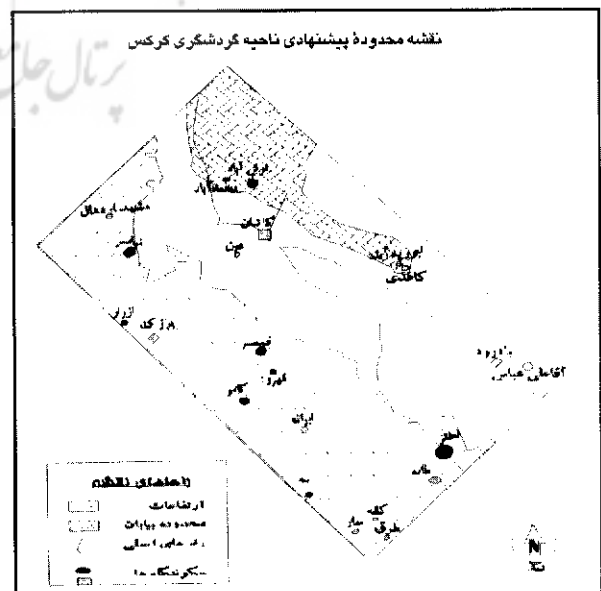
در دامنه‌های نسبتاً مرتفع کرکس، و با وجود اقلیم مساعد و متعادل و چشمه‌های پرآب، و نیز خاکی نسبتاً مناسب کشت و کار، که در دو طرف شرق و غرب رشته کوه به موازات جهت کوهستان کشیده شده و نوارهای باریک و ناهموار را موجب گشته است، فضای خاص جغرافیایی برای استقرار سکونتگاه‌های شهری و روستایی منطقه ایجاد کرده است. از کوهستان که به پای کوه سرانیر می‌شویم، در فاصله‌ای کوتاه و بر ساحل کویر مرکزی ایران شهرهایی با قدمت هزاران ساله چون کاشان و نطنز، باز به موازات جهت کوهستان واقع شده‌اند. در پایین دست، و در محدوده سوم، باز در همان جهت قبلی، بلافاصله در لبه سرزمین‌های بادخیز کویری و اقلیم خشن بیابان قرار می‌گیریم؛ یعنی جایی که قنات‌های سرچشمه گرفته از کوهستان، سر از زمین درآورده و در هم‌آورد با کویر، آخرین فرصت را برای کشت و کار مردم کویر فراهم آورده‌اند.

در ناحیه کرکس، تنوع شگفت‌انگیز طبیعت، وصف ناشدنی است. در آنجا هوای سرد و لطیف کوهستانی در دل بیابان تفتیده؛ چشمه‌های پر آب و آبشارهای زیبا در انتهای خشکی و کم‌بارانی، و وجود قلال بلند با مناظر بکر

است. این چشم‌اندازها همه آنچه را انسان در طی هزاران سال ساخته است در بر می‌گیرد مانند: شهر، روستا، میراث‌های فرهنگی، تاریخی، هنری، همچنین نوع پوشش، آداب و رسوم، سنت‌ها، هنر و موسیقی محلی، صنایع دستی و... چشم‌انداز فرهنگی همچنین موزه‌ها، مراکز علمی، مراکز مذهبی و از این قبیل را نیز شامل می‌شود. چشم‌اندازهای فرهنگی خود مورد توجه گردشگرانی است که انگیزه‌ها و علائق متفاوت دارند و انواع گردشگری مانند؛ گردشگری فرهنگی، گردشگری تاریخی، گردشگری تفریحی و گردشگری مذهبی و... را شامل می‌شود.

ناحیه گردشگری کرکس

این ناحیه منطقه‌ای حدود ۳۵۰۰ کیلومتر مربع است و فاصله دورترین منطقه آن با یکدیگر به صد کیلومتر نمی‌رسد. این محدوده به صورت یک مستطیل اریب در جهت مسیر کوه‌های کرکس کشیده شده است. این کوه‌ها حدود نیمی از منطقه را در بر گرفته و بسیاری مراکز مسکونی منطقه در دامنه‌های این کوهستان واقع شده است. این محدوده، شامل بخش‌های عمده‌ای از سه شهرستان کاشان، آران و بیدگل و نطنز است. مرز ناحیه، از شمال غرب پس از گذشتن از شهرهای کاشان و آران بیدگل بسته می‌شود. این ناحیه در جنوب شرق به شهر طرق، از جنوب غرب به شهر بادرود، و امامزاده آقا علی عباس، و از شمال غرب به مشهد ارده‌ال محدود می‌شود.

در ناحیه کرکس، تنوع شگفت‌انگیز طبیعت، وصف ناشدنی است. در آنجا هوای سرد و لطیف کوهستانی در دل بیابان تفتیده؛ چشمه‌های پر آب و آبشارهای زیبا در انتهای خشکی و کم‌بارانی، و وجود قلل بلند با مناظر بکر کوهستانی فقط با فاصله‌ای بسیار کوتاه، شاید فقط چند دقیقه (با خودرو)، به اقلیمی خشک، در بیابانهایی بی‌انتها از شن‌های روان و طوفانهای سهمناک شن بدل می‌شود.

و مجموعه این ناحیه در همه فصول سال، کوهنوردان را با علایق و سطوح متفاوت بسوی خود جذب می‌کند. پوشش گیاهی این کوهستان‌ها همیشه علاقه‌مندان حرفه‌ای و غیر-حرفه‌ای به پزشکی گیاهی را به خود می‌خواند و حیات وحش آن، نقطه‌آمال شکارچینی است که سالها عطش خود را با تماشای مناظر زیبای حیات وحش این منطقه ارضا می‌کنند. آب و هوای مساعد، چشمه‌سارهای زلال به همراه غارهای زیبا، کوهستان را برای همه دیدنی کرده است. به موازات جهت کوهستان، از خط الرأس که به دو سمت شرق و غرب رشته کوه سرازیر شویم، نوارهای باریک و

کوهستانی فقط با فاصله‌ای بسیار کوتاه، شاید فقط چند دقیقه (با خودرو)، به اقلیمی خشک، در بیابانهایی بی‌انتها از شن‌های روان و طوفانهای سهمناک شن بدل می‌شود. در جای جای همین قلمرو نسبتاً گسترده ولی متضاد، مزارع کوچک و پراکنده کشاورزی و باغستان‌های کوهستانی خاطره‌انگیز واقع شده است. در آغوش این طبیعت شگفت‌انگیز، مراکز مسکونی و آثار تاریخی و فرهنگی متفاوت و متنوع به صورت خارق‌العاده‌ای در کنار هم جمع شده‌اند. شهرهای نسبتاً بزرگ و دیدنی با آثار جاذب بی‌نظیر شهرهای اسلامی، شهرهای سرسبز و پر نشاط، روستاهای زیبا با ناب‌ترین و زیباترین روستاهای کویری در دل تپه‌های عظیم شن‌روان و ... همه در این دنیای ناهم‌شکلی‌ها یکی می‌شوند. در درون این محدوده کوچک جغرافیایی، آثار هزاران سال زندگی و فعالیت مستمر انسانی از تولیدات کشاورزی و صنعتی گرفته تا تولیدات زیبای دستی و هنری محلی و معماری و ... در بهترین شکل خود دیده می‌شود. با وجود این همه جاذبه‌های متنوع و شگفت‌انگیز و دیدنی است که ناحیه چون موزه‌ای از آثار و ابنیه تاریخی و فرهنگی، میراث فرهنگ و تمدن بیش از هفت هزار سال تاریخ این مرز و بوم را به نمایش گذاشته است.

چشم‌انداز محیط طبیعی

چشم‌انداز طبیعی منطقه، سرشار از پدیده‌های متنوع جغرافیایی چون کوهستان، پای کوه، دشت، کویر، تپه‌های ماسه‌ای، چشمه، غار، اقلیم معتدل، اقلیم گرم و خشک، بادهای کویری و ... است که گاهی به شکلی شگفت‌آور در هم گره خورده است. تعامل مجموعه این عوامل ظاهراً متضاد طبیعی، به چشم‌اندازهای طبیعی و فرهنگی در یک مجموعه ناحیه‌ای وحدت بخشیده است.

کوهستان

کوهستان زیبا و دلنشین کرکس، با قللی همواره در هاله ابرهای سفیدرنگ و ستیغ همیشه سفیدپوش آن، تا ده‌ها کیلومتر دور از منطقه، همچنان چشم‌ها را نوازش می‌دهد. در کرکس، گرانیتهای تیره رنگ بر دیواره غربی، دورنمای ویژه‌ای به آن بخشیده است. یخچال‌های طبیعی، قابلیت خاصی در استقرار پیست‌های زمستانه ایجاد کرده است،

ناهموار، فضای خاص جغرافیایی را برای استقرار زیباترین سکونتگاه‌های شهری و روستایی در کوهستان‌های ایران فراهم ساخته است.

در پای کوه این کوهستان به سمت شرق، جایی که آرام آرام از شدت شیب کاسته می‌شود، طبیعت به طرز خیره کننده‌ای انسان را به دیدار خود فرا می‌خواند. پای کوه‌های این محدوده، لطافت زیبای گل‌ها و درختان را با خشونت صخره‌های بزرگ و دیواره‌های سترگ بالادست درهم آمیخته و ترکیب چشم‌نوازی به نمایش گذاشته است. اقلیم این پای کوه‌ها، که در میانه دشت‌های بیابانی گرم و خشک و کوهستان سرد و خشن قرار گرفته است، از آنچنان تعدیلی برخوردار است که به همراه سایر عوامل چون: خاک مناسب، وجود منابع آب فراوان، ارتفاع مطلوب، از اولین دورانه‌های تمدن بشری در تشکیل استقرارگاه‌های انسان - که اکنون به شهرها و روستاهای بزرگ تبدیل شده‌اند- تأثیرگذار بوده است.

کویر

اندکی پس از خروج از عرصه کوهستان به طرف شرق،

مرز انتهایی ناحیه کرکس یعنی کویر به همراه جاذبه‌های منحصر به فردش، پدیدار می‌شود. از اینجا به بعد، قلمرو حاکمیت باد، اشکال متنوع ماسه‌ای (سیف، ریبیل مارک و...)، گاه سریر سیاه رنگ و در جایی پلیگون‌های سفید در زیر نور خورشید می‌درخشند. تپه‌های زیبا و کوچک نبکا (گیاه سردرآورده از دل مستی خاک)، پوشش ویژه گیاهی (همانند انواع گز و خار و...)، جانوران تماشایی کویر (کاروان‌های شتر، انواع خزندگان و...) و آفتاب گرمابخش آغاز می‌شود. دیگر بی‌توشه و برنامه نمی‌توان پیش‌تر رفت اما می‌توان با اندکی درنگ، هزاران نکته‌نشکفته خلقت را از نزدیک مشاهده کرد. آسمان پرستاره و آرام شب‌های کویر به همراه نسیم خنکی که چهره را می‌نوازد از جمله جذابیت‌های مهم کویر است، زیرا خیره شدن به آسمان شب و دیدار ستارگان آن، مهمترین تفریحاتی بوده که بشر را از گذشته‌های دور به آرامشی آسمانی می‌رسانده است. این پدیده به خصوص در نظر مردمان ساکن در شهرهای پریهاو با آسمانی غمگین و تیره رنگ، نعمتی دست نیافتنی است و از این رو، همواره برای گردشگران و

سیاحان جهان که در جستجوی بکرترین طبیعتها بوده‌اند، کویر نقطه‌انتها بوده است.

منابع آب

تنوع منابع آب این منطقه، چشم‌اندازی متنوع و طبیعی بسیار زیبا و گوناگون را به تصویر کشیده است. چشمه سارهای دائمی و فصلی به وفور در منطقه دیده می‌شود. در ارتفاعات بالای کرکس، منابع آب را به صورت چشمه-سارهای کوچک و بزرگ فراوان و پراکنده می‌یابیم که گاهی تا پای کوه ادامه می‌یابند و عامل رونق و حیات شده‌اند. برخی این چشمه‌ها چون چشمه سلیمانیه، چشمه فین، چشمه سرابان، چشمه اسکندریه و... گذشته از ایجاد آبشارها و مناظر طبیعی مصفا، منشاء شهرها و آبادیهای بزرگ و زیبا نیز شده‌اند.

منابع آب زیرزمینی هنوز از طریق قنات - این اولین میراث معماری ایرانیان و از ابداعات نادر و شگفت‌انگیز استحصال آب در بیابان - تأمین می‌شود. در شرقی‌ترین حد منطقه مورد مطالعه، قناتهای بسیاری بر سطح زمین ظاهر می‌شوند که مظهر حیات و آبادانی روستاهای همسایه کویرند و خاک خشک و بی حاصل کویر را به باغها و مزارع پر بار بهشتی در دل بیابان سوزان مبدل کرده‌اند.

خصایص ویژه آب و هوایی منطقه

مهمترین عامل طبیعی مؤثر در تنوع پدیده‌های طبیعی و حتی چشم‌اندازهای گوناگون انسانی این منطقه، اقلیم آن است. در سراسر این ناحیه، آب و هوا به طرز محسوس متنوع است. هوای گرم، آفتابی و خشک در مرز شرقی منطقه به همراه بادهای داغ کویر، فقط با اندکی طی مسافت به طرف غرب به وزش نسیم لطیف پایکوه و در نهایت به هوای سرد کوهستان کرکس مبدل می‌شود. تنوع و تضاد اقلیمی حاضر در این فضای جغرافیایی، جذابیت و دلنشینی خاصی به آن بخشیده است که نظاره‌گران خود را با تنوع استثنایی مواجه می‌سازد. تنوع اقلیم بیابان فلات مرکز ایران، نواحی (روستاهای) بیلاقی زیبایی ایجاد کرده است که در فصول گرم سال، جمعیت منطقه را ده‌ها برابر می‌کند.

نظنر را از کهن‌ترین مناطق معمور و مسکون ایران دانسته‌اند. از دیگر سو آثار و ابنیه فراوان تاریخی که در جای جای این محدوده خودنمایی می‌کند، شاهد عظمت، شکوه و موقعیت خاص این منطقه می‌باشد. این شهر با آثار دیدنی چون: مسجد جامع، بقعه شیخ عبدالصمد و چشم‌انداز کوه گنبد باز، چشمه سرابان، باغهای داخل شهر و درختان رنگارنگ، زیباترین و آرام‌ترین چشم‌اندازها را به خود اختصاص داده است.

چشم‌انداز فرهنگی - انسانی

همانطور که پیش از این اشاره شد، خصایص ویژه طبیعی حاکم بر محدوده مورد مطالعه، آنچنان با عوامل انسانی آمیخته شده که ویژگی‌های منحصر بفردی به چشم‌انداز انسانی آن بخشیده است و محدوده را به قلمرو گردشگران گوناگون تبدیل کرده است.

سکونتگاه‌های شهری منطقه

بزرگ‌ترین شهرهای منطقه به صورتی جالب در یک امتداد بر نواری در پای کوه شرقی کوه‌های کرکس استقرار یافته‌اند. این نوار پایکوهی طولانی، نه تنها شهرهای آران و بیدگل، کاشان و نظنر را در بر گرفته، بلکه اردستان و نائین را نیز در خود جای داده است. هر کدام از این شهرها، سرشار از پدیده‌هایی است که جذابیت خاص و غیر قابل توصیفی برای آنها آفریده است.

کاشان

کاشان و حوالی آن، بخشی از غنی‌ترین مجموعه‌های تاریخی و فرهنگی ایران را به خود اختصاص داده است که هر گردشگر داخلی و خارجی را به دیدار خود فرا می‌خواند. آثار و نشانه‌های مربوط به هزاره‌های پیش از اسلام، چون:

تپه‌های سیلک و آثار مکشوفه در آنها (آتشکده خرم‌دشت) و همچنین آثار و ابنیه پرشکوه پس از اسلام، چون: مجموعه باغ فین، مسجد، مدارس و خانه‌های تاریخی (نراقی، ۱۳۷۴، صص ۲۸-۲۷، ص ۲۳) در گوشه گوشه این شهر زیبا خودنمایی می‌کنند.

نطنز

زیباترین چشم‌اندازهای کرکس را از داخل شهر زیبای نطنز می‌توان مشاهده کرد. از آنجا قلل مرتفع و تیره رنگ کرکس، که تاج همیشگی از ابرها بر سر دارند، از دور خودنمایی می‌کنند. نطنز را از کهن‌ترین مناطق معمور و مسکون ایران دانسته‌اند. از دیگر سو آثار و ابنیه فراوان تاریخی که در جای جای این محدوده خودنمایی می‌کند، شاهد عظمت، شکوه و موقعیت خاص این منطقه می‌باشد. این شهر با آثار دیدنی چون: مسجد جامع، بقعه شیخ عبدالصمد و چشم‌انداز کوه گنبد باز، چشمه سرابان، باغهای داخل شهر و درختان رنگارنگ، زیباترین و آرام‌ترین چشم‌اندازها را به خود اختصاص داده است.

نیاسر

چشم‌انداز ناب روستایی کهن و کوهستانی - و اکنون یک شهر بی نظیر گردشگاهی - مشخصه شهر نیاسر است. نعمت وجود آب در این شهر، در نواحی مسکونی، و در کوچه و خیابان و در همه جای شهر و وجود درختان تنومند چنار و گردو و بادام و...، تمام شهر را سبز و خرم کرده است و پیرامون شهر را نیز، مزارع گل و پنبه و باغات، سرسبز و شاداب نموده‌اند. به لحاظ همین سرسبزی، است که آن را «شهر سبز» می‌نامند.

پدیده‌های فراوانی در این شهر وجود دارد که آن را از نظرگاه گردشگری از دیگر شهرها متمایز می‌سازد. چشمه زیبای اسکندریه یا نیاسر، منشأ زیبایی‌های فراوان این شهر و حتی شهر کاشان است. مزارع زیبای گل محمدی، باغ مصفای تالار، آبشار بلند و دیدنی نیاسر، غار شگفت ریس، آتشکده اسکندریه و آثار تاریخی بسیار، از جمله آثار دیدنی این شهر کوچک ولی شگفت آور است (نوری، ۱۳۷۸، صص ۱۰۸-۱۱۱).

قمصر

بی تردید نام قمصر، عطر گلهای خوشبوی محمدی را در ذهن هر ایرانی تداعی می‌کند. مزارع زیبا و پر بار گل محمدی در فصل بهار، میزبان هزاران مسافر خوش ذوقی است که در پی دیدار از این بهشت زمینی، به قمصر و نواحی اطراف آن سفر می‌کنند. آثار تاریخی بدیعی نیز در این شهر به چشم می‌خورد که همراه اقلیم مناسب و مطلوب این شهر از جمله مهم‌ترین عوامل جاذبه آن به شمار می‌آید.

برزک

برزک شهری است کوهستانی با طبیعتی زیبا و سرشار از عطر گلهای محمدی که در دره‌ای سرسبز در دامنه کوه‌های کرکس واقع است. برزک با کاریزها و چشمه‌های خود - جوش و رودخانه‌ای قدیمی که از میان شهر و کشتزارهای داخل شهر می‌گذرد، چشم‌اندازی زیبا و دلنشین دارد. لطافت و اعتدال آب و هوایی تابستانهای این شهر در کنار صدای شرشر ریزش آبشارگون آبهای همیشه جاری، این

آران و بیدگل

آران و بیدگل یک شهر کویری است. در اینجا دیگر از کوهستان هیچ خبری نیست و به همین سبب این شهر را دروازه کویر مرکزی ایران خوانده‌اند. در جای جای این شهر زیبا بر ساحل کویر، ویژگی‌هایی دیده می‌شود که آن را از دیگر مناطق مشابه، متمایز و نمونه زیبایی از شهرهای همسایه کویری ساخته است. جاذبه‌های انسانی آران و بیدگل و همچنین بقاع امامزاده محمد هلال و هادی به دلیل قدمت بسیار و غنای فرهنگی منطقه، بسیار جالب توجه‌اند. برای سفر به کویر باید در این شهر از لحاظ آذوقه، تجهیزات، راهنما، اطلاعات و... مهیا شد. اندکی پس از خروج از این شهر به طرف شرق، پدیده‌های بیابانی کم کم ظاهر می‌شود. در حوالی این شهر در کنار زیباترین پدیده‌های کویری، بهترین عملیات سنتی و علمی را در مبارزه با پیشروی کویر و تثبیت شنهای روان مشاهده می‌کنیم.

ایبانه، روستایی منحصر بفرد و آشنا
برای جهانیان، با طبیعتی رنگارنگ و
شاداب، معماری خاص منطقه با
دیوارهایی به رنگ قرمز خاص روستا،
چشمه‌هایی روان، آثار تاریخی از
دوره‌های گوناگون، و دیدنیهای بسیار
و مهم‌تر از همه، مردمی که سالیان دراز
است که بی‌سواد را همچون استحاله
فرهنگی بر نمی‌تابند و باور دارند که
راز ماندگاری‌شان حفظ فرهنگ زیبای
بومی است.

شهر جدید و روستای بسیار قدیمی را در ذهن‌ها چون
نمادی از باغ فردوس می‌نمایاند. صنعت گلاب‌گیر این
شهر با شهرهای قمصر و نیاسر رقابت می‌کند و صنعت قالی
بافی آن در کل منطقه کاشان حائز اهمیت است

سکونتگاه‌های روستایی

سکونتگاه‌های روستایی ناحیه گردشگری کرکس، به
لحاظ زیبایی و تنوع کم نظیرند. در اینجا روستاهای
کوهستانی و روستاهای کویری با جاذبه‌های استثنایی، هر
کدام نیز از بالاترین توانهای گردشگری برخوردارند.
بسیاری از این روستاها علاوه بر جاذبه‌های خاص محیط
روستایی، آثار تاریخی و فرهنگی ارزشمندی نیز دارند که
می‌توانند حتی در عرصه گردشگری جهانی عرض اندام
کنند.

روستاهای کوهستانی

بسیاری از روستاهای منطقه کوهستانی کرکس، در
دامنه‌های غربی و شرقی، با چشم‌اندازهای عمومی، آب و
هوای بیلاقی و لطیف، چشمه‌های زیبا و بویژه باغهای انبوه
برای هر بیننده در اولین لحظه دیدار، بهشت را تداعی می-
کند. زیبایی این محیط هزاران سال است که انسان را
مسحور خود نموده و به تعامل با طبیعت ترغیب کرده است.
روستاهای این محدوده کوچک، خود از تنوع عظیم
برخوردار است که وصف کوتاهی از آن در ادامه آمده است.
ایبانه، روستایی است منحصر بفرد و آشنا برای جهانیان،
با طبیعتی رنگارنگ و شاداب، معماری خاص منطقه با
دیوارهایی به رنگ قرمز خاص روستا، چشمه‌هایی روان،
آثار تاریخی از دوره‌های گوناگون، و دیدنیهای بسیار و
مهم‌تر از همه، مردمی که سالیان دراز است که بی‌سواد
را همچون استحاله فرهنگی بر نمی‌تابند و باور دارند که
راز ماندگاری‌شان حفظ فرهنگ زیبای بومی است؛ و از این
روست که در اینجا همه چیز محلی و بومی است.

طامه، روستایی که کرکس آن را چون کودک خود بر
دامن گرفته است. باغهای ناهموار، متراکم، تودرتو و گاهی
لابلای خانه‌های مسکونی، چنان است که همه روستا را

یک باغ می‌بینی، باغی که تحفه نظزش از خود نظز معروفتر است. روستاهایی از این دست در دامنه‌های کرکس بسیار است، تار، کشته، قهرود و... باغ‌شهر، روستاهایی با چشم‌انداز ناب کوهستانی که نه می‌توان مجتمع نامید و نه یقیناً جزو روستاهای متفرق هستند و در همه این روستاها وجود آثار تاریخی، امامزاده، مسجد، و... شاهد بر فرهنگ بومی و غنی منطقه است.

سه، روستایی است با چشم‌انداز بی‌نظیر، نه تنها با طبیعت بکر و کوهستانهای اسرارآمیز که با حیات وحشی که شکارچیان را نیز به وجد می‌آورد و از این نمونه روستا باز هم مشاهده می‌کنی.

روستاهای سمت شرقی کوهستان را - علاوه بر چشم‌اندازهای زیبایی که در اینجا تا حدی گسترده تر و چشم‌نوازتر هم شده‌اند - زمین‌های تراس‌بندی شده زراعی و باغهای زیبا و عطرآگین گل محمدی، زیبایی و دلنوازی مضاعفی بخشیده است. روستاهای کامو، ازوار، و... هر کدام با زیباییهای خاص خود، از روستاهایی از این دست‌اند.

روستاهای کویری

در نوار مرزی کویر، آنجا که دیگر حیات به سختی نفس می‌کشد، با تجمع سکونتگاه‌هایی در نوار باریکی بر حاشیه کویر روبرو هستیم که انگار از کویر اذن دخول می‌خواهند. نام کویر گاهی حسرت و فقدان را در خاطر زنده می‌کند، اما اینجا گاهی توان انسانی تصویری متفاوت از کویر ساخته است که سختی بیابان چون شایعه‌ای در ذهن بی‌رنگ می‌شود و این هنگام است که آب به عاریه گرفته شده از کرکس، سر از زمین به در می‌آورد و انسان از طبیعت خشک و خشن بیابان، گویی بهشتی زیبا را بنا کرده است. در اینجا، در کنار ناب‌ترین جلوه‌های کویر، محاربه طولانی و بی‌امان انسان و کویر را از دیرین‌ترین زمان‌های حیات بشر احساس می‌کنی. این روستاها علاوه بر همه دیدنیهایشان، فرصتی نادر برای بازدید از پدیده‌های بیابانی فراهم می‌آورند. اشکال متنوع ماسه‌ای، انواع تپه‌ها و برخان‌ها، نیکا و ریپل مارک و... (خسروی، ۱۳۷۸، صص ۲۹-۲۲)، پوشش خاص گیاهی و جانوری و هزاران خصیصه دیگر که در پس این روستاها به خوبی دیده

می‌شود. به علاوه آثار تاریخی بسیاری که در محدوده این روستاها دیده می‌شود، از دیگر چشم‌اندازهای جاذب آن است.

در ابوزیدآباد، نوش‌آباد و... تاریخ حماسی مقابله و ظفرمندی انسان را بر خشونت طبیعت و هجوم بی‌وقفه آفتاب، باد و شن و تپه‌های ماسه‌ای را در آثار تاریخی، و مساجد قدیمی و... می‌بینی (سلیمان آران، ۱۳۷۷، صص ۷۸-۷۷) و در محمدآباد و کاغذی و... توان سازگاری و بهره‌مندی انسان امروز را از همین محیط در مزارع و باغهای مصفا و پرپار میوه‌هایی می‌بینی که هرگز انتظار آنها را در هیچ کویر نداشته‌ای.

چشم‌انداز تاریخی ناحیه گردشگری کرکس

آثار فراوان تاریخی ناحیه گردشگری کرکس شاهدهی است بر اینکه انسان از دورترین اعصار تاریخ تا کنون همواره برای سکونت در این ناحیه، تلاش مصرانه‌ای کرده است و این گواهی است ارزشمند بر ضرورت تأمل و دقت در این منطقه. چشم‌انداز جغرافیای تاریخی منطقه، همانند یک موزه تاریخ تمدن، عمیق‌ترین نشانه‌های تمدنی ایرانیان را در دوره‌های مختلف تاریخ در مجموعه‌ای نسبتاً وسیع نمایش داده است. تپه‌های باستانی سیلک با قدمت ۷۰۰۰ ساله و مجموعه تاریخی اطراف آن به همراه اشیاء سفالین منحصر به فرد و دیدنی، غار ریس، آثار و بقایای آتشکده نیاسر و خرم‌دشت و آثاری از این قبیل که حیات پراقتدار منطقه را در پیش از اسلام نشان می‌دهد و آثار و ابنیه پرشکوه پس از اسلام که بسیار است. نام بردن از همه این آثار در این مجال نمی‌گنجد ولی به مشهورترین این آثار اشاره‌ای می‌کنیم. آثار باارزشی مانند؛ بازار مشهور و برج و باروهای قدیمی زیبای کاشان، کاروانسراها (غفارپور، گمرک، عین‌الرشید، تیمچه بخشی، میرینج و... در داخل شهرکاشان و سن‌سن در نزدیکی آن، گبرآباد در قمصر، و سفیدآب در آران و بیدگل)، قلعه‌های تاریخی (قلعه دژ، شجاع آباد و قلعه سنگ در حوالی و قلعه جلالی در داخل شهر کاشان، قلعه دولت آباد در آران و بیدگل)، آب‌انبارهای حیات بخش (محمدصالح بیگ، چهارباغ و... در داخل شهر کاشان، فیض قمصر، آب‌انبارهای قدیمی چهارسوق، حاج آقا شهاب در آران و بیدگل و همچنین گز و بسیاری دیگر)، مساجد باارزش

چشم انداز تاریخی کرکس، گواهی است بر قدمت فرهنگی منطقه که در ازای تاریخ به تدریج غنا یافته است. شواهد اولین تمدنهای انسانی نه در ایران که در جهان، شواهدی از تکاپو و بالندگی انسان در ابعاد مختلف زندگی، فرهنگ، اقتصاد، مذهب، هنر، ادبیات، معماری و ... است که در نمادهایی بسیار متنوع، چه در محیطهای روستایی و چه در شهر، چشم را می نوازند.

تاریخی (ترک آباد، آقابزرگ، سلطانی، مسجد جامع و ... در کاشان، کله در قهرود، مسجد جامع نطنز، مسجد جامع قاضی، و جامع نقشینه در آران و بیدگل)، بقعه های بی شمار تاریخی در سراسر منطقه، حمام های تاریخی بسیار (حمام خان، گذرنو، سلطان امیر احمد و حمام تاریخی در کاشان و حمام های دیدنی حاجی محمد بیدگل) آسیاب هایی در کاشان و آسیاب بادی نیاسر، خانه های زیبای تاریخی (عامری ها، بروجرودی ها، آل یاسین، طباطبایی ها و عباسیان در کاشان و خانه های تاریخی اکرمی، عبدالله خان، صباحی بیدگلی در آران و بیدگل) باغ های زیبای فین و، باغ و کوشک تاریخی نیاسر و گنبد باز و بسیار آثار و بقایای شناخته شده (کدار و دیگران. ۱۳۶۵) و شناخته نشده دیگر، همه از یادگارهای تاریخی این منطقه پر رمز و راز است.

چشم اندازهایی زیبا از فعالیت اقتصادی

کشاورزی، در ناحیه زیبای کرکس، باغهای پوشیده از گل محمدی که از مهم ترین شاخصهای گردشگری منطقه و از زیباترین چشم اندازهای کشاورزی ایران است و باغهای متراکم و تودرتوی کوهستانی که در تابستان از خورشید در آنها خبری نیست و شاید برای بسیاری زیباترین چشم-اندازهای منطقه باشد تا مزارع پر بار و سرسبز روستاهای کویری، همه، هنرمندانه ترین جلوه های تلاش مردم را در این بخش اقتصادی به نمایش گذاشته است. در روستاهای ابوزیدآباد، محمدآباد و کاغذی، همسایگان کویر و تپه های ماسه ای، (جایی که انتظار یک درخت را نمی توان داشت)، مزارع و باغهای پررونق با انواع میوه جات، صیفی جات، خربزه های شیرین و در حاشیه بندریگ در ناب ترین چشم-اندازهای کویری، انواع مزارع و از جمله مزارع کشت هندوانه دیمی فراموش ناشدنی واقع شده اند.

صنعت، در کنار کشاورزی، کارگاه های سنتی و جدید گلاب گیری است که قمصر کاشان را به نمایندگی بسیاری شهرها و روستاهای منطقه، چون نیاسر و برزک و ... شهرتی جهانی عطا کرده است. قالی بافی منطقه، شاید بیش از همه مواردی که نام بردیم، کاشان را برای همه آشنا ساخته است. در کنار اینها، ویژگیهای این منطقه از قدیم، برای زنان امکان فعالیت در هنر صنایع دستی و تهیه خوشکبار را فراهم

ساخته و ایبانه هنوز پاسدار هنر زنان منطقه است. و باز دیدنی تر از همه، اینبار با تأمل و شاید تأسف، توسعه صنایع جدید است که با سرعت حیر آورش، دیری نخواهد پایید که چهره همواره زیبای نطنز را برای همیشه نازیبا کند.

چشم اندازهای جاذب فرهنگی

چشم انداز تاریخی کرکس، گواهی است بر قدمت فرهنگی منطقه که در درازای تاریخ به تدریج غنا یافته است. شواهد اولین تمدنهای انسانی نه در ایران که در جهان، شواهدی از تکاپو و بالندگی انسان در ابعاد مختلف زندگی، فرهنگ، اقتصاد، مذهب، هنر، ادبیات، معماری و ... است که در نمادهایی بسیار متنوع، چه در محیطهای روستایی و چه در شهره، چشم را می نوازد و همه از چشم اندازهای زیبای فرهنگی منطقه است. تاریخ خردمندی و اندیشه ورزی ناحیه، حکایتها و افسانههایی است از اقبال شاهان و حاکمان منطقه، فرارگیری منطقه بر سر راه مهمترین شاهراههای حیاتی ارتباطاتی (نقشه راههای کویر) که آن را به بستری برای تعامل فرهنگهای گوناگون مبدل ساخته است و گزارشها و سفرنامههای مسافران سفر کرده از راه دور و نزدیک به این منطقه، که از آداب و رسوم، تعصب انسانی و دینی، حضور فعال، و مدام و مؤثر در عرصه علم و ادب و هنر و از حضور شخصیتهای بزرگ علمی و ادبی از گذشته و معاصر حکایت می کند. بقعه های بی شماری که نشان از افراد فرهیخته و مردمی دارد که قدر ارزشها را می دانستند و در دوره معاصر، آرامگاه امیرکبیر، سهراب سپهری و ... که مشتاقان را از جاهای مختلف به خود می خواند. و مهمان نوازی مردم دربرخی از فصول سال و در دهه های اخیر، جشنهای گلاب گیری که مردم را از سراسر کشور گرد هم می آورد، همه قابلیتها و چشم اندازهای زیبا و جاذب فرهنگی این ناحیه است.

چشم اندازهای جاذب مذهبی

این منطقه با وجود آثار فراوان به یادگار مانده از رواج ادیان کهن ایران از اولین مناطق ایران بشمار می رود که مذهب تشیع را پذیرفت. وجود مرقد های مطهر امامزاده های والا مقام در منطقه و حکایت پذیرایی و جانفشانی مردم منطقه برای این بزرگان که هنوز در شکل آداب و رسوم محلی و مذهبی چون

قالی شویی در مشهد اردهال جلوه های زیبای منطقه را قدسی و عارفانه می کند، شاهدی بر این مدعاست. جاذبه های گردشگری مذهبی ناحیه گردشگری کرکس برای مردم داخل و خارج منطقه اگر نسبت به سایر زمینه ها بیشتر نباشد یقیناً کمتر نیست. مرقد های امامزاده محمد هلال ابن علی و امامزاده هادی (ع) در آران و بیدگل، امامزاده آقا علی عباس و آقا سید محمد در نزدیکی با درود، مرقد تاریخی سلطان علی فرزند امام محمد باقر (ع) معروف به مشهد اردهال هر کدام نه تنها هر هفته زائرین بسیاری را بخود می خواند بلکه هر کدام با پیشینه تاریخی و مذهبی شنیدنی، خود جاذب شیفتگان از اقضا نقاط کشورند. در سراسر منطقه مقبره ها و بقعه های امامزاده های جلیل الشان که بیش از هزار سال است ملجأ و پناه مردم دل داده و حاجتمند منطقه اند، آنچنان زیاد است که تنها ذکر نامشان از دامنه این مقال خارج است و حمیت و تعصب مردم در برگزاری مراسم مذهبی نیز خود از جاذبه های گردشگری مذهبی منطقه است که جلوه هایی از آن، سیل عزادارانی است که روزهای بیست و یکم رمضان و تاسوعا و عاشورا با مردم با صفای منطقه به عزاداری می نشینند و نمونه آن را در شهر آران و بیدگل و در روستای همیشه ماندگار ایبانه به زیبایی می بینیم.

منابع

- خسروی، عباس، پژوهشی در سیمای طبیعی ایران، انتشارات سازمان جغرافیایی ارتش، تهران، ۱۳۷۸.
- اداره کل راه و ترابری استان اصفهان، نقشه ۱:۱۶۷۰۰۰۰ استان اصفهان، ۱۳۷۳.
- سلمان آرائی، حبیب اله، نگاه به آران و بیدگل، انجمن اهل قلم آران و بیدگل، آران و بیدگل، ۱۳۷۷.
- شکویی، حسین، فلسفه جغرافیا، انتشارات گیتاشناسی، تهران، ۱۳۶۴.
- گدار، آندره، آثار تاریخی ایران، ترجمه ابوالحسن سرو مقدم، انتشارات آستان قدس، مشهد، ۱۳۶۵.
- محلانی، صلاح الدین، درآمدی بر جهانگردی، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ۱۳۸۰.
- معاونت برنامه ریزی و هماهنگی، نگاهی به شهرستان کاشان، انتشارات سازمان برنامه و بودجه، اصفهان، ۱۳۷۵.
- معاونت برنامه ریزی و هماهنگی، نگاهی به شهرستان نطنز، انتشارات سازمان برنامه و بودجه، اصفهان، ۱۳۷۵.
- نراقی، حسن، آثار تاریخی شهرستان های کاشان و نطنز، انتشارات انجمن آثار ملی، تهران، ۱۳۷۴.
- نوری، سید هدایت الله، تحلیل فضایی در جغرافیای کشاورزی، پژوهش های جغرافیایی، شماره ۲۹، تهران، ۱۳۷۹.
- همو، شهر سبز تیسار، فرهنگ اصفهان، شماره ۱۴، اصفهان، زمستان ۱۳۷۸.

"http://www.natanz.com"

"http://www.barzok.com_"